UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De onechte wereld van het schoolboek

Lopes Cardozo, M.

Publication date
2008
Document Version
Final published version
Published in
Heilige huisjes: anders kijken naar internationale samenwerking

Link to publication

Citation for published version (APA):
Lopes Cardozo, M. (2008). De onechte wereld van het schoolboek. In Ministerie van Buitenlandse Zaken (Ed.), *Heilige huisjes: anders kijken naar internationale samenwerking* (pp. 18-28). IS Academie & Ministerie van Buitenlandse Zaken.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:08 Nov 2026

Mieke Lopes Cardozo (1982) studeerde internationale betrekkingen en conflictstudies in Utrecht en deed de master International Development Studies aan de Universiteit van Amsterdam. Haar promotieonderzoek gaat over de voorbereiding van de toekomstige onderwijzers in Bolivia op educatieve en maatschappelijke veranderingsprocessen. Zij is verbonden aan de onderzoeksgroep Education and Development van de IS-Academie.

binnenwerk IS bundel.def.indd 18-19

De onechte wereld van het schoolboek

Onderwijs is een populair, maar omstreden thema in het ontwikkelingsdebat. De stappen die Bolivia zet naar een 'gedekoloniseerd' onderwijssysteem passen in een bredere Latijns-Amerikaanse trend. Onderwijs kan alleen bijdragen aan sociale en culturele emancipatie als het is toegesneden op de omgeving. Dat vereist nauwe samenwerking tussen maatschappelijke groeperingen, onderwijskundigen en beleidsmakers.

Onder president Morales vaart Bolivia zijn eigen koers. De roep om verandering is luid. Vooral de onderwijsbonden, de inlandse bevolking en de regering willen een onderwijssysteem opzetten dat de inheemse cultuur doorgeeft en respecteert. Zij zeggen dat het onderwijs sinds 1994 te zeer is bepaald door internationale organisaties.
Donoren moeten zich bewust zijn van mechanismen van uitsluiting en racisme in het onderwijs. Bolivia stevent af op een antiwesterse houding. Er is een diepgaande analyse nodig van de gevoelens en verwachtingen die hierin een rol spelen. Er moet een constructieve dialoog op gang komen tussen lokale, nationale en internationale partijen. Onderwijzers, academici en beleidsmakers moeten de handen ineenslaan om contextgevoelig en relevant onderwijs voor alle groepen in de samenleving mogelijk te maken.

Op vrijdagmiddagen lopen de straten van La Paz regelmatig vol met een lange stroom onderwijzers. Als ik op vrijdag 29 oktober 2007 meeloop, richten de demonstranten zich tegen decentralisatie van het onderwijssysteem. Tussen de harde knallen van het vuurwerk en de leuzen door praat ik met een aantal van de onderwijzers die meelopen in de demonstratie. 'We zijn tegen verdere decentralisatie van het onderwijssysteem, omdat er te veel corruptie is op het districtsniveau,' vertelt een jonge leerkracht, 'het onderwijsbudget zal niet zomaar goed terecht komen.' Twee onderwijzeressen van middelbare leeftijd leggen uit: 'Decentrali-

15-05-2008 19:07:44

satie is niet goed voor het onderwijs in Bolivia. Het stimuleert de verschillen tussen de regio's.' Dat de spanningen in het debat over onderwijs in Bolivia hoog kunnen oplopen, wordt duidelijk als de demonstranten zich opstellen op de trap van het parlementsgebouw. Camera's snellen toe, de onderwijzers roepen leuzen en een groep militairen wringt zich vanuit het gebouw naar buiten. Ze maken duidelijk dat de leerkrachten moeten vertrekken. Als er traangaskanonnen op de menigte worden gericht, komt de stroom mensen weer op gang.

Het onderwijs in Bolivia is gebaseerd op de cultuur van de kolonialisten

Onderwijs zorgt vaak voor verhitte discussies. In Bolivia, in Nederland, en in het ontwikkelingsdebat. Veel overheden en andere donoren sturen aan op verbeteringen van het onderwijs in landen die hulp ontvangen. Maar beleidsveranderingen passen lang niet altijd bij de context waarin ze plaatsvinden. Sterker nog: het voorbeeld van Bolivia laat zien dat internationaal vastgestelde richtlijnen niet zomaar klakkeloos (kunnen) worden aangenomen. Sommige onderwijzers protesteren tegen decentralisatie van het onderwijssysteem, andere dringen aan op betere inhoudelijke relevantie. Relevantie van onderwijs is essentieel voor de kwaliteit van leren, maar ook voor de bevordering van gelijkwaardigheid in een samenleving. Internationale machthebbende organisaties en nationale elites worden door velen in Bolivia gezien als de historische opleggers van 'westerse' en 'exclusieve' educatie. Sinds de indiaanse president Morales aan de macht is, vaart Bolivia zijn eigen koers. Het is aan de donoren om te beslissen op deze koers mee te varen of niet. Dit vergt een kritische houding van de donoren. Willen we elk onderwijssysteem ondersteunen?

Internationaal recept

Na een hobbelige busrit stap ik uit op een kruispunt. Ik ben op weg naar een van de opleidingsinstituten voor onderwijzers op het platteland van Bolivia. Ik volg de stroom studenten die onderweg zijn naar hun lessen. Een van de studenten galoppeert voorbij en trekt even verderop een van zijn vrienden ook op de rug van het paard. Het is een heel andere entree dan bij een leerkrachtenopleiding in de stad.
Bij het hek word ik opgewacht door de directeur. Met zijn grote hoed en zonnebril is hij een indrukwekkende verschijning. Even indrukwekkend zijn de verhalen die hij me gedurende de dag vertelt. Als actief lid van de rurale leerkrachtenvakbond werkt hij mee aan het ontwerp van de nieuwe onderwijswet voor Bolivia. 'De huidige wet moet snel veranderen,' legt hij uit. 'Ondanks de hervormingen in 1994 is het onderwijs in Bolivia nog steeds homogeniserend, gebaseerd op de dominante cultuur die ons opgedrongen is door de kolonialisten en later door de politieke

binnenwerk IS bundel.def.indd 20-21

elite. Het is tijd voor een onderwijssysteem van de Boliviaanse bevolking zelf, dat niet is gebaseerd op het kapitalisme, het neoliberalisme en de globalisering. De nieuwe onderwijzers van Bolivia moeten de kennis die voortkomt uit hun originele culturen van Bolivia kunnen doorgeven aan hun leerlingen. Onze talen en culturen mogen niet verloren gaan ten koste van de dominante onderwijsplannen die ons zijn opgelegd.'

Relevantie van onderwijs is al lange tijd een populaire uitdrukking die door grotere internationale donoren en kleinere niet-gouvernementele organisaties wordt gebruikt als het gaat om het verbeteren van de 'kwaliteit van onderwijs' – nog zo'n hippe term. Maar in de praktijk blijkt het bepaald niet gemakkelijk om relevantie en kwaliteit te garanderen, zeker in landen waar diverse groepen samenleven. Een kind dat in een kleine gemeenschap in de kuststreek van India opgroeit, is gebaat bij een ander soort relevantie dan de jongeren in een grote stad als Delhi. Daarnaast heeft een samenleving niet alleen relevant onderwijs voor elke afzonderlijke culturele en linguïstische groep nodig, maar ook een bepaalde mate van sociale samenhang. Dit wordt in de Boliviaanse context ook wel het verschil tussen intra- en intercultureel onderwijs genoemd. De laatste vorm van onderwijs streeft niet alleen naar culturele emancipatie, maar ook naar dialoog en begrip tussen verschillende culturen. Een dergelijk curriculum met aandacht voor diversiteit én verbondenheid vergt vaak een langdurig proces, waarin verschillende afgevaardigden van bevolkingsgroepen, onderwijsexperts en beleidsmakers samenwerken.

Wat zijn de gevolgen als onderwijs niet aansluit bij de context, en dus niet relevant is? Het ligt voor de hand dat leerlingen in een Afrikaanse context meer hebben aan geschiedenisonderwijs gerelateerd aan hun eigen omgeving, dan wanneer zij alleen iets leren over de Europese geschiedenis. Tekstboeken worden nog steeds vaak uit Engeland of Frankrijk gehaald en niet of nauwelijks aangepast. Onderwijs dat slecht aansluit bij de leefwereld van kinderen resulteert niet alleen in slechtere leerresultaten, maar kan zelfs een vervreemdend effect hebben. Als je als kind alleen illustraties uit stedelijke situaties in je tekstboeken of in de verhalen van je docent tegenkomt, zou je zomaar kunnen denken dat dat de ideale woonsituatie is. Andersom kan dit natuurlijk ook gelden. Verschillende 'stedelijke docenten' lieten me weten niet uit te kijken naar een nieuw curriculum dat vooral zou aansluiten bij de context van rurale gemeenschappen in Bolivia. Of dit zal gebeuren moet nog blijken, maar de angst van de docenten uit de stad geeft aan hoe belangrijk het is dat een (nieuw) onderwijsplan en curriculum aansluiten bij de wensen en omgeving van alle inwoners. En dat is geen gemakkelijke taak.
Onder aanvoering van grote internationale spelers zoals UNESCO,

15-05-2008 19:07:45

UNICEF en de Wereldbank is het internationale denken over onderwijs het laatste decennium in een stroomversnelling geraakt. *De Millennium Development Goals* (MDG's – nummer 2 en 3) en de *Education for All* (EFA)-doelen sturen in rijke en arme landen aan op beleidsveranderingen ter verbetering van de toegang en de kwaliteit van onderwijs. Maar zo'n 'universeel internationaal recept' blijkt vaak moeilijk uit te voeren met de verschillende lokale 'ingrediënten' die voorhanden zijn. Inhoudelijk moet onderwijs aansluiten bij de realiteit en specifieke doelen van elke context. Alleen relevante educatie kan bijdragen aan de culturele en maatschappelijke emancipatie van een of meerdere bevolkingsgroepen in een samenleving. Relevant onderwijs kan weer alleen ontworpen worden door, of ten minste in nauwe samenwerking met de mensen afkomstig uit die context.

Bolivia's nieuwe koers

Dat internationaal gesteunde beleidsveranderingen niet altijd in goede aarde vallen, maakt het voorbeeld van Bolivia duidelijk. Daar wordt nu met man en macht gewerkt aan nieuwe onderwijshervormingen. Er heerst onder een deel van de Boliviaanse bevolking een sterk gevoel dat het huidige onderwijssysteem moet veranderen. Vooral de onderwijsvakbonden, de leiders van *indigenas*-groepen (ook wel 'inheemse groepen' of 'indianengroepen' genoemd) en de huidige regering onder leiding van Evo Morales sturen aan op deze veranderingen.

Een eerste argument voor verandering is dat volgens deze groepen eerdere hervormingen teveel zouden zijn gestuurd door internationale spelers. De Wereldbank wordt in dit verband het meest genoemd. Mede omdat er voldoende bilaterale hulpstromen voor de onderwijssector beschikbaar zijn, heeft president Morales besloten voor deze sector geen leningen meer af te sluiten met de Wereldbank en de *Inter-American Development Bank* (IDB). De internatio-nale financiële instellingen zijn daardoor niet meer betrokken bij verdere onderwijsplannen. De meningen zijn echter verdeeld over de werkelijke mate van invloed van de Wereldbank en het IMF bij vorige hervormingen. 'Interculturee l en tweetalig onderwijs', de twee pijlers van de beleidshervormingen in 1994 (niet te verwarren met de hervormingen in de praktijk), kwamen namelijk vooral voort uit Boliviaanse initiatieven. Aan de andere kant werd vanuit de donoren eenzijdig gehamerd op aandacht voor *gender*-gelijkheid (MDG nummer 3), een aandachtspunt dat niet direct gedragen werd door de Boliviaanse regering.

Onderwijs moet aansluiten bij de Boliviaanse situatie

Een tweede argument voor verandering is dat het onderwijs (nog) niet relevant genoeg is. 'Het onderwijs in Bolivia is racistisch en individualistisch. Dat willen we veranderen. Ons onderwijs moet

binnenwerk IS bundel.def.indd 22-23

aansluiten bij de Boliviaanse politieke, sociale en culturele situatie,' vertelt een tweetalige onderwijzer uit het zuiden van Bolivia me. Vanuit het niet-*indigena*, stedelijke deel van de bevolking lijkt nu een omgekeerde angst voor racisme en uitsluiting te ontstaan.

Niet iedereen in Bolivia staat dus achter de plannen voor de nieuwe onderwijswet, die de nadruk zal leggen op de originele talen en culturen. Volgens niet-*indigenas* zijn de plannen te radicaal. Het is nu nog lastig te zeggen hoe radicaal de nieuwe plannen in de praktijk zullen uitpakken. Er is nog veel discussie over wat 'gedekoloniseerd' onderwijs – een term waar de directeur in het begin van het verhaal over sprak - precies inhoudt. De beleidsontwikkelingen in Bolivia veranderen in hetzelfde snelle tempo waarmee ook beleidsmakers elkaar afwisselen. De huidige niet-*indigena* onderwijsminister zal ongetwijfeld een ander beleid voeren dan de vorige *indigena* minister. Voor anderen gaat de nieuwe onderwijswet op bepaalde punten niet ver genoeg. Een groot deel van de leden van de onderwijzersvakbond uit La Paz laten duidelijk zijn onvrede blijken over de plannen van de regering. Ze zijn nog feller in de strijd tegen het huidige 'opgelegde beleid' dan hun collega's van de rurale vakbonden. Waar de rurale vakbond samenwerkt met de huidige regering, stelt de urbane vakbond zich een stuk minder coöperatief op.

'Dat ging maar net goed,' zegt een enigszins verhitte vakbondsleidster die de stroom demonstranten weer in beweging heeft gekregen, weg van het parlementsgebouw waar militairen op het punt van ingrijpen stonden. Ze geeft me een meer gedetailleerde uitleg over het doel van de demonstratie. 'Deze decentralisatieplannen zijn ingegeven door de transnationale corporaties. Zij stimuleren de autonomie van de rijkere provincies, en de privatisering van scholen. Door het onderwijssysteem te decentraliseren, raakt de overheid haar grip kwijt op de situatie. Elke regio kan zijn eigen invulling geven aan het onderwijs, en de rijkere regio's zullen voorop blijven lopen. We zijn bang dat Bolivia en het onderwijssysteem uit elkaar vallen als deze plannen doorgaan!' Ze verontschuldigt zich, pakt de megafoon weer op, steekt haar vuist in de lucht en roept:

'Por culpa del gobierno… estamos en las calles…para defender la escuela fiscal!'
('Vanwege de regering…gaan wij de straat op…om publieke scholing te beschermen!')

De Boliviaanse vakbondsleidster gaat misschien voorbij aan de positieve effecten die decentralisatie ook kan hebben op onderwijs, zoals de grotere autonomie van scholengemeenschappen, die weer een positief effect kan hebben op de relevantie van onderwijs. Maar haar standpunt maakt wel duidelijk dat onderwijs een belangrijke rol te vervullen heeft in een maatschappij. Een sterk

15-05-2008 19:07:46

gescheiden onderwijssysteem kan de sociale cohesie in een land tegenwerken, zoals het geval is in bijvoorbeeld Sri Lanka. Sinhalese en Tamilkinderen gaan elk naar hun eigen scholen, waar hun eigen taal wordt gesproken. Er is vaak nauwelijks normaal contact tussen kinderen met verschillende achtergronden uit dezelfde buurt. De inhoud van een onderwijscurriculum kan daarnaast aansturen op een dominante cultuur, zoals tot in de jaren negentig sterk het geval was in Bolivia. Onderwijs dat racisme en uitsluiting bevordert kan uiteraard zeer negatieve gevolgen hebben voor vrede en stabiliteit in een samenleving. Juist daarom is het zo belangrijk om je als donor bewust te zijn van de positieve en negatieve effecten van onderwijs op een samenleving.

Gevaren

Elk kind heeft recht op onderwijs, en er moet alles aan gedaan worden om dat voor elkaar te krijgen. Hiertegen is weinig in te brengen. Toch gaat er veel mis met ontwikkelingshulp die is gericht op onderwijsverbeteringen. Sterker nog: slecht doordacht ontwikkelingsbeleid dat is gericht op verbeteringen van onderwijssystemen kan zelfs zeer negatieve gevolgen hebben. We moeten niet klakkeloos uitgaan van het 'goede' van onderwijs.

Door het onderwijssysteem te decentraliseren, raakt de overheid haar grip op de situatie kwijt

Extra voorzichtigheid is geboden in situaties waar snel gehandeld moet worden, omdat een heel onderwijssysteem bijvoorbeeld vernietigd is door een conflict. Een goedbedoeld maar ondoordacht UNICEF-programma in Afghanistan maakt dit duidelijk. In 2002 voerde UNICEF een grote campagne om alle kinderen in Afghanistan, en vooral meisjes, (weer) naar school te krijgen. De onderwijsboeken uit de jaren tachtig, die werden geproduceerd met de steun van USAID, werden op grote schaal herdrukt. Toen een deel van de boeken al gedrukt en verspreid waren, bleek dat de boeken oorlogspropaganda bevatten. Een wiskunde boek voor basisschoolkinderen gebruikte het volgende voorbeeld:

> *De snelheid van een Kalashnikovkogel is 800 meter per seconde. Er staat een Rus op 3,200 meter afstand van een Mujahid. The Mujahid probeert de Rus in zijn hoofd te schie ten. Reken uit in hoeveel seconden de kogel het hoofd van de Rus zal raken.*

UNICEF heeft deze teksten uiteindelijk vernietigd en in plaats daarvan een 'vredes-curriculum' verspreid.[1]
Dit voorbeeld geeft aan dat goedbedoelde onderwijsprogramma's riskante gevolgen kunnen hebben, en dat het niet genoeg is om 'alle kinderen naar school' te krijgen. Het is minstens zo belangrijk om onderwijs aan te bieden dat relevant is, en niet gericht op

binnenwerk IS bundel.def.indd 24-25

de verspreiding van haat.

Metafoor
Wat er uiteindelijk in een onderwijssituatie – een groepje leerlingen en een onderwijzer in een klaslokaal, of gewoonweg onder een boom – plaatsvindt, wordt beïnvloed door verschillende processen en spelers. De docent heeft een cruciale rol in de uiteindelijke bepaling van het hoe, wat en waarom van de lessen. Maar beleidsbepaling en beïnvloeding gebeuren op internationaal, nationaal en lokaal niveau. Verschillende spelers hebben in deze processen een rol. Laat ik een toepasselijke metafoor gebruiken om de complexe huidige situatie van veel hulpontvangende landen toe te lichten. Een school kan eigenlijk gezien worden als een voorbeeld van 'een (internationale) maatschappij in het klein', waarin verschillende actoren op verschillende niveaus invloed uitoefenen. De schooldirectie zou dan bestaan uit de grote internationale financiële instituties en de beleidsbepalers van ontwikkelingsprojecten. En het docententeam zou gevormd worden door internationale donoren, internationale en nationale NGO's en andere maatschappelijke organisaties, zoals onderwijsvakbonden. De ouderraad zou bestaan uit bilaterale overheden – die vaak meebetalen aan het onderwijs en soms ook inspraak hebben op het beleid. De centrale spelers in dit voorbeeld zijn uiteraard de leerlingen: de ontvangende landen zelf. De leerlingen worden beïnvloed door de verschillende docenten, die gelijkgestemde maar ook tegengestelde boodschappen kunnen doorgeven. De overheden van de ontvangende landen – de leerlingen – kunnen worden gezien als leerlingenraden, die in sommige gevallen behoorlijk wat in te brengen hebben, maar in andere situaties nog het onderspit delven tegenover sterkere partijen op school.

Recente ontwikkelingen op het gebied van onderwijs stimuleren een 'democratische leeromgeving', waarin leerlingen een bepaalde mate van zeggenschap hebben over het reilen en zeilen van hun school. In de praktijk is er alleen lang niet altijd ruimte voor inspraak van leerlingen. Hetzelfde kan gezegd worden over de overheden van de landen die hulp ontvangen. Wat doen 'directie en ouderraad' (in de ontwikkelingsrealiteit: de financiële instituties en internationale donoren) als de 'leerlingen' (de ontvangende landen) in opstand komen tegen het systeem?

Meekoersen of schipperen?
Wat kun je doen als donor in een land dat een eigen koers besluit te varen? Allereerst is het belangrijk om te weten wat voor soort onderwijs je wilt steunen. Is het een systeem gericht op insluiting van alle groepen, of juist een exclusief systeem dat spanningen of conflicten kan genereren? Ik wil in geen geval suggereren dat financiële hulpstromen zomaar moeten stoppen als blijkt dat een

15-05-2008 19:07:47

onderwijsstelsel negatieve uitwerkingen heeft op een samenleving. Juist dan is een kritische dialoog over de doelen van onderwijs met de betrokken partijen belangrijk. Kritische geluiden, vooral vanuit de maatschappij in kwestie, moeten serieus genomen worden. Een grondige analyse van de sociaal-politieke en situatie is nodig, liefst vóórdat donoren financiële steun geven aan onderwijssectoren. Deze analyse moet gebaseerd zijn op kennis van lokale praktijkdeskundigen (onderwijzers, vakbondsleden, beleidsmakers, civiele organisaties betrokken bij onderwijs en idealiter ook leerlingen) en daarnaast (lokale en internationale) academische onderzoekers. Nationale overheden en donoren moeten hun beleid en programma's baseren op een realistisch beeld van de onderwijssituatie in een land of regio, en door middel van een participatief proces bepalen hoe de positieve en emanciperende kracht van onderwijs versterkt kan worden.

Met de nieuwe onderwijswet kiest Bolivia een anti-neoliberale en antiwesterse koers

Ten tweede is de vorm van ontwikkelingshulp bepalend voor de rol die donoren besluiten te spelen. Steun je als NGO een specifiek programma voor vredesonderwijs in Sri Lanka, dan is het belangrijk goed op de hoogte te zijn van de specifieke omstandigheden waarin dat project plaatsvindt. Hoeveel effect heeft vredesonderwijs in een sterk gesegregeerd onderwijssysteem? Internationale NGO's en bilaterale donoren moeten aan de hand van de eerder genoemde analyses bepalen of ze een bestaand onderwijssysteem willen ondersteunen en of er wellicht andere structurele of inhoudelijke onderdelen van het onderwijssysteem zijn die gesteund zouden moeten worden.

Basketfinanciering

Omdat Nederland in Bolivia niet alle onderdelen van de onderwijssectorplan wil ondersteunen, verleent Nederland samen met Denemarken en Zweden zogenaamde basket-financiering. Het verschil tussen basket-financiering en sectorale hulp is dat niet de gehele onderwijssector wordt ondersteund, maar dat donoren aangeven bepaalde sectorprogramma's (bijvoorbeeld alfabetiseringscampagnes) niet te ondersteunen. In het geval van Bolivia kan de hulpontvangende overheid verder wel zelf be-palen hoe het geld binnen de onderwijssector wordt besteed. De basketfinanciering geeft donoren zo de mogelijkheid de bestemming van fondsen te controleren en het risico van corruptie te beperken. Het niet ondersteunen van bepaalde onderdelen van het onderwijsbeleid kan belangrijk zijn bij de verantwoording van ontwikkelingshulp tegenover het Nederlandse publiek. Want wat te doen als overheden van partnerlanden het geld stoppen in onderwijsplannen die indruisen tegen Nederlandse principes? Als het nieuwe onderwijssysteem in Bolivia de groepen van niet-

binnenwerk IS bundel.def.indd 26-27

indigenas zou uitsluiten en er dus opnieuw discriminatie ontstaat? Om maar niet te spreken van ontwikkelingshulp in bijvoorbeeld Indonesië en Pakistan, waar sommige vormen van religieuze scholing bij zouden kunnen dragen aan de Jihad – een thema dat momenteel nog gevoeliger ligt binnen het publieke debat. De basket-financiering is in mijn ogen een duidelijk voorbeeld van de manier waarop donoren enigszins meekoersen in de plannen van een hulpontvangend land, terwijl er tegelijkertijd geschipperd wordt tussen ownership van nationale plannen en beleidsprioriteiten en publieksverantwoording aan de kant van de donoren.

Met de nieuwe onderwijswet in voorbereiding lijkt Bolivia een anti-neoliberale en antiwesterse koers in te slaan. Bolivia sluit hiermee aan bij een bredere trend onder Latijns-Amerikaanse landen, zoals Venezuela en Cuba, om zich los te maken van leningen en eisenpakketten van internationale financiële instellingen. Het is niet uitgesloten dat deze Latijnse 'emancipatiebeweging' van armere landen voor een alternatief ontwikkelingsmodel, een voorbeeld zal zijn voor andere hulpontvangende landen. De groeiende bijeenkomsten van bijvoorbeeld het World Social Forum passen ook in deze ontwikkeling. Willen donoren op een goede manier betrokken blijven bij de (onderwijs)ontwikkelingen van huidige hulpontvangende landen, dan is enerzijds een voortdurende kritische en interdisciplinaire analyse van sociaal-economische en politieke ontwikkelingen nodig. Anderzijds is er de noodzaak tot het opbouwen en instandhouden van een constructieve dialoog tussen de donoren en de hulpontvangende overheid en lokale maatschappelijke organisaties. Vooral bij verschil van mening tussen partijen in de hulpontvangende landen (de leerlingen uit de metafoor) en internationale financiële instellingen en andere internationale beleidsbepalers (het schoolmanagement) over de internationale mainstream beleidsrichtingen voor onderwijs, kunnen NGO's en bilaterale donoren een belangrijke rol spelen in het totstandkomen van een constructieve dialoog over alternatieve en contextgerelateerde onderwijsplannen. Beleid moet uiteindelijk gevormd worden door overheden in hulpontvangende landen zelf, met inspraak van maatschappelijke organisaties. Idealiter is de voorafgaande dialoog een proces waarbij alle partijen uit het voorbeeld – nationaal en internationaal – betrokken zijn en samenwerken aan de verstandige financiering en besteding van het onderwijsbudget. Alleen dan kan een onderwijsplan gemaakt worden dat inspeelt op de omgeving, relevant is en bijdraagt aan verdere maatschappelijke en culturele emancipatie en verbondenheid. Alleen dan zal goedbedoelde onderwijshulp niet leiden tot onbedoelde negatieve uitkomsten.

[1] Zie voor meer informatie en bronvermeldingen: M. Novelli & M.T.A. Lopes Cardozo (2008), 'Conflict, Education and the Global South, New Critical Directions', *International Journal for Educational Development,* forthcoming.

15-05-2008 19:07:47

Abstract

Education is a popular yet highly controversial theme in the development debate. Bolivia's present move towards 'decolonising' education is in line with a wider Latin American trend towards an alternative development model, which rejects a one-size-fits-all international 'recipe for success' in educational reform. Education can contribute to social and cultural emancipation only if it is relevant to its setting. The creation of a relevant curriculum that incorporates diversity yet also stimulates a sense of unity requires a complex cooperation process involving representatives from different groups in society, educational experts and policymakers.

Under the indigenous President Evo Morales, Bolivia is following its own path. Although the 1994 educational reforms already focused (in policy terms) on intercultural and bilingual education, there is now strong demand for change. The teachers' unions, indigenous groups and the present government want to create an education system that values and protects indigenous know-ledge, cultures and languages. They argue that the 1994 reforms were imposed by international players, and that education still lacks relevance. Not everyone in Bolivian society agrees, however. Non-indigenous Bolivians fear the emergence of new forms of exclusion through education.

Donors must be aware of such mechanisms of exclusion and racism operating through education. Inconsiderate policy plans can have unintentional negative outcomes. Do donors feel it is appropriate to support absolutely any kind of education system? With the new education laws currently in preparation, Bolivia seems to be heading for an anti-neoliberal and anti-Western course, in line with similar initiatives in Venezuela and Cuba. If a sudden cessation of aid and negative outcomes in education are to be avoided, in-depth analysis and constructive dialogue between local, national and international stakeholders will be crucial. A critical analysis of the sociopolitical and educational reality in each context is indispensable for any donor planning to fund education. Local (and foreign) practitioners, academics and policymakers should cooperate in their efforts to guarantee context-sensitive and relevant education for all groups in society. Only then will well-intentioned development aid be able to avoid unintended negative outcomes.

Donors must be aware of such mechanisms of exclusion and racism operating through education

binnenwerk IS bundel.def.indd 28-29